

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШКАДАИ ОМУЌЗОРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР ШАҲРИ ПАНҶАКЕНТ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН
ТАДЖИКСКИЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ В Г. ПЕНДЖИКЕНТ

ПАЁМИ ДОНИШКАДА ВЕСТНИК ИНСТИТУТА HERALD OF INSTITUTE

НАШРИ МАХСУС / СПЕЦИАЛЬНЫЙ ВЫПУСК / SPECIAL EDITION

БО ҲАМКОРӢ БО ТАХРИРИЯТИ МАҚАЛЛАҲОИ ИЛМӢ-
ПАЖӢҲӢШИИ “АНВОРИ ИЛМ” ВА “ТАФАККУРИ ТАЪРИХ”

СОВМЕСТНО С РЕДАКЦИЕЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ ЖУРНАЛОВ «АНВОРИ ИЛМ» И
«ТАФАККУРИ ТАЪРИХ»

IN COLLABORATION WITH THE EDITORIAL STAFF OF THE
RESEARCH JOURNALS "ANVORI ILM" AND "TAFAKKURI
TARIKH"

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДОНИШКАДАИ ОМУЌЗОРИИ ТОҶИКИСТОН
ДАР ШАҲРИ ПАНҶАКЕНТ**

МАВОДИ

**анҷумани илмӣ-амалии байналмилалӣ “Масоили мубрами таърих, фарҳанг,
таърихнигорӣ ва манбаъшиносии халқҳои Осиёи Миёна”, дар Донишқадаи омӯзгории
Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент, ба муносибати 60 солагии доктори фанҳои таърих,
профессор Воҳидов Шодмон Ҳусейнович**

МАТЕРИАЛЫ

**научно-практической международной конференции “Актуальные проблемы истории,
истории культуры, историографии и источниковедения истории народов Средней
Азии” в Таджикском педагогическом институте в городе Пенджикент, в честь 60-летия
доктора исторических наук, профессора Вохидова Шодмона Хусейновича**

MATERIALS

**scientific-practical international conference "Actual problems of history, cultural history,
historiography and source study of the history of the peoples of Central Asia" at the Tajik
Pedagogical Institute in the city of Penjikent, in honor of the 60th anniversary of Doctor of
Historical Sciences, Professor Vohidov Shodmon Khuseinovich**

Панҷакент - 2021

МАВОДИ анчумани илмӣ-амалии байналмилалӣ “Масоили мубрами таърих, фарҳанг, таърихнигорӣ ва манбаъшиносии халқҳои Осиёи Миёна”, дар Донишқадаи омӯзгории Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент, ба муносибати 60 солагии доктори фанҳои таърих, профессор Воҳидов Шодмон Ҳусейнович – Панҷакент, 2021. – 884 с.

Ҳайати таҳрирӣ/Редакционная коллегия:

Ансорӣ М.Қ. – раис, Аханов Б.Ф. (Қазоқистон), Петрусевич А.А., Эркинов А. С., Пулатов М.Э., (Ўзбекистон), Воҳидов Ш.Х. (муҳаррири масъул), Шарифова Г.Ҳ. (муовини раис ва котиби масъул), Абдуллоев Ш. У., Мақсудов З.О., Ансорӣ М.М., Комилов А., Исроилов С., Худойназаров М., Сирочзода Ф., Салихов Н., Турсунов Н., Ғаффоров Ш. С. Холиқова Р.Э. Эшов Б.(Ўзбекистон)

Муқарризон:

Қурбонов Ш., номзади улуми таърих, профессор (Тоҷикистон)
Турсунов С. доктори улуми таърих, профессор (Ўзбекистон)
Холиқова Р., доктори улуми таърих, профессор (Ўзбекистон)

Баъзе фикр ва ҳулосаҳои дар маҷмӯа омада бо нуқтаи назари таҳририят созор наомаданаш мумкин аст. Барои дурустии иқтибос, ҳавола ва пайнавиштҳо дараҷаи илмӣ, услуб ва баёни мақолаҳо муаллифҳо масъуланд.

Мнение редколлегии не всегда совпадает с мнением авторов. За достоверность цитат и ссылок, научный уровень, стилистику статей ответственные авторы.

The opinion of the editorial board does not always coincide with the opinion of the authors. Authors are responsible for the reliability of citations and references, the scientific level, and the style of articles.

Дар асоси қарори Шӯрои олимони Донишқадаи омӯзгории Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент ба нашр тавсия дода шуд (суратчаласаи № 10 аз 28 декабри соли 2021).

© ДОТП, “Паёми донишқада”, “Анвори илм”,
“Тафаккури таърих” соли 2021.

“Устоди Тошкандӣ”¹

**Эҳдо ба профессор Шодмон Воҳидов - яке аз муаррихони номовару
соҳибкитоби муосири тоҷику ўзбек**

Шодону Шодмон аст, Устоди Тошкандӣ,
Ганҷӯри тоҷикон аст, Устоди Тошкандӣ.

Аз Фитрату Бухоро, Суғду тавориhi Чоч,
Моро ҳикояхон аст, Устоди Тошкандӣ.

Дар кор ҳасту заҳмат, бисту чаҳор соат,
Тоҷи муаррихон аст, Устоди Тошкандӣ.

Туркони порсигӯ, шогирдҳои ўянд,
Зеби суханварон аст, Устоди Тошкандӣ.

Умре фидо кунад ҷон, дар роҳи илму ирфон,
Дурру гуҳарфишон аст, Устоди Тошкандӣ.

Ўзбеку тоҷиконро - Пири мусаллам аст ў,
Аз Наршаҳӣ нишон аст, Устоди Тошкандӣ.

Бишкӯфт Панҷкат аз - икдоми файзбораш,
“Донишсаро”² - и он аст, Устоди Тошкандӣ.

Модар чу зод ўро дар рустои “Рӯдак”,
Бо Рӯдакӣ равон аст, Устоди Тошкандӣ.

Толиб, бидон, ки ҳар ҷон, чун шуд фидои ирфон,
Боқийст, ҷовидон аст, Устоди Тошкандӣ.

Файз Маҳмуд

¹ Устод Шодмон Воҳидов дар байни донишҷӯёну уламои тоҷик, дар донишкадаву донишгоҳҳои Тоҷикистон бо номи ифтихории “Устоди Тошкандӣ” аз маъруфият ва маҳбубияти хосса бархӯрдор аст.

² Ишора ба Донишкадаи педагогии шаҳри Панҷакент, ки устод Ш.Воҳидов яке аз муассисини ин даргоҳи илму маърифат аст.

мӯътазиланинг фикридир” деб ҳамсухбати фикрининг ҳақиқий юзини очиб ташлаш билан у ердагиларни эътиборларини ўзига жалб қилган¹. Аввал ҳам бир марта Шомга келган бу Ханафий фақиҳи ўзи билан баҳс қилмоқчи бўлган Шофиъий фақиҳларига “мени олдимга ихтилофсиз бўлган масалаларни олиб келинг улар ҳақида гаплашамиз” шунга кўра олимлар ихтилофсиз бўлган муаммолар масаласини ўртага ташлаганларида У бу мавзулардаги барча фикрларини билдиради ва булар ихтилофсиз масала эканлигини далил билан исботлаб беради². Косоний ҳаётини охиригача Халавия мадрасасида мударрислик қилади³. Халавияда дарс берган муддат ичида жуда кўп толиб илмлар унинг дарсига иштирок қилганлар ва ҳаммалари ҳам дарсни чиройли қабул қилиб, унумли фойдаланганлар. Биз ўрганган Косонийнинг асарида мазҳабнинг ичидаги қарашлар ўртасидаги қилган таржиҳлари ва бу таржиҳларда асос олган мезонларни эътиборга олиб, Унинг асҳобут-таржиҳ табақасидан эканлигини айтиш мумкин бўлади.

Косоний 587/1191 йилда Халаб шаҳрида вафот қилган⁴. Уни шаҳарнинг ташқарисидagi Мақоми Иброҳим Халил деган жойга турмуш ўртоғи дафн қилинган жойга, турмуш ўртоғининг ёнига дафн қилинган. Ҳозирда бу зотнинг қабри зиёратгоҳ ҳолатига келтирилган⁵.

Хулоса қилиб айтганда Косоний Ханафийлик мазҳабининг назарий жиҳатдан ривожига хизмат қўшган олимдир. Олимнинг асарларини ўрганиш бугунги кунда ислом ҳуқуқи борасида юзага келаётган кўплаб муаммоларни ҳал қилишда муҳимдир.

ХІХ АСР ОХИРИ XX АСР БОШЛАРИДА БУХОРО АМИРЛИГИДА ҚОРАКЎЛ САВДОСИ

Қудратов Ш.Ё.

БухДУ, Бухоро тарихи кафедраси катта ўқитувчиси.

Резюме. Ушбу мақолада амирлик пойтахти Бухоронинг нафакат Ўрта Осиё, балки жаҳонда қоракўл тери савдоси маркази саналгани, қоракўл тери савдоси билан шуғулланувчи бухоролик савдогарлар ва қоракўл қўйларини боқувчи чорвадор бойлар фаолияти ҳақида маълумот берилган. Шунингдек, ушбу савдогарларнинг Бухоро амирлиги ҳукумати билан муносабати, уларнинг амирлик иқтисодиётидаги ўрни манбалар асосида ўрганилган.

Калит сўзлар: Қоракўл тери, фирма, ярмарка, қоракўл савдоси, сарроф, чорвадор бой, тижорат, карвонсарой, биржа, воситачи, бўнак, коммиционер.

Бошқа хонликлар сингари Бухоро амирлиги тарихини ўрганиш ва таҳлил қилиш борасида кўп олим ва тадқиқотчилар томонидан илмий изланишлар олиб борилган. Бугунги кунда энг асосий вазифа, амирлик тарихини ёритиб берувчи ўрганилмаган манба ва ҳужжатларни илмий истеъмолга киритиб, баркамол авлодни мустақиллик руҳида тарбиялайдиган янги тадқиқотлар яратиш лозим. Мустақил Ўзбекистон давлатининг асосчиси И.А.Каримовнинг қуйидаги сўзлари тарихчилар

¹ Тошкўбризода, Мифтоҳ ас-Саъода, II, 135. Heffening, IA, V, 374.

² Ибн Қутлубуғо, 63; Тошкўбризода, ўша жой, ал-Субкий, 103.

³ Хожи Халифа, Кашф аз-Зунун, I, 375 б; Серкес, II, 1540.

⁴ Ибн ал-Аъдим, Буғъатут Талаб фи Тарих Халаб, X, 4353.

⁵ Ал-Қураший, II, 244 б; Лакнавий, 53 б.

учун муҳим методологик кўрсатма бўлиши лозим: “Замонлар ўтар йиллар асрлар ўтади. Ҳеч шубҳа йўқки фарзандларимиз невараларимиз келажак насллар Бухорога унинг қадим тарихига қайта қайта мурожаат этадилар[1]”

XIX аср охири – XX аср бошларида Туркистонда нашр килинган Туркистанская туземная газета (Туркистон вилояти газетаси) , Туркестанская ведомости газеталари, Туркестанская сборник тўпламида Бухоро амирлигининг сўнги (XIX аср охири – XX аср бошлари) даври иқтисодиёти тарихи масалалари хусусида бир қатор қимматли маълумотлар келтириб ўтилган.

Бухоро жуда қадимдан Ўрта Осиёда ва бутун жаҳонда қорақўл тери савдоси маркази саналган. Ўрта Осиёнинг қорақўл етиштирадиган туманлари: Қорақўл ва Қарши, Туркменистоннинг Чоржўй, Карки, ҳатто Хоразм ва Афғонистондан Бухорога қорақўл терилари олиб келинган. Биргина Афғонистондан ҳар мавсумда Бухоро бозорларига 150-200 минг донагача қорақўл терилар олиб келинганлиги ҳақида маълумотлар мавжуд[2]. Қорақўл терилари Бухоро орқали рус бозорларига ва Америкага, ҳатто қорақўл тери жуда қадрли бўлган Кавказга ва Эронга ўтиб турган.

Бухороликларда қорақўл тери турли номлар билан номланган. Қорақўл қўйи қўзичоғи териси, қорақўл деб номланади. Табиий туғилган қўзининг паст нави „курпея“ деб номланса , „такир“ деб номланган қўзичок териси юқори навда баҳоланган. Муддатидан олдин сўйилган қўй қўзисининг териси „ҳарами“ деб номланган ва бу энг юқори нав бўлиб ҳисобланган[3].

Асосий сифатли қорақўл тери Қорақўл туманида етиштирилиб русча „каракуль“ сўзи шу туман номидан олинган. Европа мамлакатларида, Кичик Осиёда шу ном билан аталган булса, Эронда Бухоро териси деб номланган. Манбаларда қайд қилинишича қорақўл тери етиштириш бир йилда 1млн 200 минг донани ташкил этиб шу товарнинг қарийб ҳаммаси Ныжний ярмаркаси орқали сотилган [4].

Чунки Нижегород ярмаркаси қорақўл тери савдоси буйича жаҳонда етакчи ўринларда турган [5]. Ҳатто Нижегород ярмаркасидаги жами молларнинг энг юқори ўринда баҳоланаётгани қорақўл эканлиги, илгаридаги ярмаркага қараганда қорақўл териси 35 хиссага қимматлашгани, хусусан Америка мамлакатларидан харидорлар кўплигини эътироф этади.

Ўтган йилларга нисбатан бу йил қорақўл териси кўп бўлган бўлсада ярмаркада тери нархининг юқори даражада бўлишига сабаб сифатида ярмаркага қадар Германиянинг бта фирмалари вакиллари Бухоро амирлигида бўлиб жами хос бўлган териларининг 3/1 фоизини сотиб олганликлари кўрсатиб ўтилади[6].

Қорақўл тери савдоси бутунлай бухоролик савдогарлар қўлида бўлган. Асосий корчалонлар Бухоро шаҳридан бўлиб йирик савдогарлар сифатида Латифхўжа, Убайдуллахўжа, Насриддинбой, Яхёбой, Абдурауф карвонбошилар тан олинган. Савдогарлар орасида араблар асосий ўринларда туриб, улар араблар маҳалласида яшашарди. Бу маҳалла Саллоҳхона дарвозаси яқинида бўлган[7]. Шу маҳалладан чиққан, катта қорақўлчи Ҳожи Жўрабек Россия ва чет элларда Арабов фамилияси билан машҳур бўлган.

Бухоро амирларининг ўзлари ҳам қорақўл савдоси билан шуғулланувчи йирик савдогарлар бўлишган. Жумладан, амир Аҳадхон ҳам қорақўл тери савдоси билан бевосита шуғулланган[8]. Унинг кўрсатмаси билан Қарши, Чоржўй, Карки туманларида закотчилар-давлат солиғини йиғувчилар солиқ пулига қорақўл тери сотиб олиб келишган. Қорақўл тери сотиб олишга ҳамма йиғилган пуллар ишлатилган. Шу бекликлардан 200 минг дона қорақўл тери сотиб олиниб, қайсиким, бозор нархидан 10 % кам тўланган. Амир учун сотиб олинган тери жойида ошланиб, навларга ажратилиб, Бухорога олиб келинмасдан, Москвага сотиш учун бозорга юборилган.

Амир Аҳадхон савдогарлар Арабов, Латифхожиларга маблағ берарди ва фойда тенг иккига бўлинарди. Савдогарларда амирнинг 200-300 минг тангаси бўлиб, Бухоро амирларининг савдогарлар билан тенг шерикчилик қилиб ишлаши оддий ҳолга айланган эди. Бухоро амирлигининг сўнги ҳукмдори амир Саййид Олимхон 1914 йилдаёқ ўзининг яқин кишилари Тўрақул, Қори Музроб ва Қори Муҳаммадлар орқали 13 минг 500 дона қорақўл терисини Британияга юборади. Амир Афғонистонга келгандан сўнг Ҳожи Исмоилбек ва Тўрақулни қорақўл териларини сотиш бўйича ваколатли шахслар сифатида Лондонга жўнатди. Қорақўл терилари Лондонда 17.500.000 ҳинд рупиясига сотилади[9].

Қорақўл териларининг бозорга тушиши мавсумий ҳолатда эди. Савдо операциялари миқдори мавсумда жуда баланд даражада кўтарилар эли.

Йирик савдогарлар мавсумда 15-20 лак [10] (300 минг рубл) миқдорида товар сотиб олишарди. Ўзларида бор бўлган пулни харажат қилиб бошқалар капиталини ҳам савдога жалб қилишарди.

Қорақўл тери савдоси мавсуми пулдор саррофлар учун ҳам фойдали мавсум ҳисобланган. Қорақўл терини кўп сотиб олиш айрим савдогарларни синишига олиб келган. Қорақўл териси билан савдо олиб бораётган амир, йирик савдогарларни Россияда ва бошқа чет элларда зарар кўрмай юришлари учун кўп қайғурган. Бирор бир катта савдогар бой касодга учраса, Аҳадхон уларга маблағ берган. Масалан, бой савдогар Латифхўжага 14 лак (140 минг танга) маблағни у учун амир хазинасидан беришга амр этган.[11]

Бухоро амирлигида савдогар бойлар билан бирга қорақўл қўйларини боқувчи чорвадор бойлар ҳам бор эди. Улар Бухоро бозорига катта миқдорда қорақўл териларини етказишарди. Кўп миқдорда қорақўл терилариларини етказувчилар орасида Чориқулбой ва Муродбойлар бор эди. Муродбойнинг 30 минг қорақўл қўйи бўлиб, ҳар йили бозорга 20 минг дона қорақўл тери етказиб берар эди.

Россияда бевосита яшаб хорижий тижоратчилар билан савдо олиб бораётган бухоролик йирик савдогар Латифхўжа, укаси Убайдуллохўжага ёзган мактубида, омборхоналарда бирорта ҳам сур тери қолмаганини, немис, француз, инглиз улгуржи савдогарлари териларни ҳаммасини харид қилиб кетишганлиги, қўзилатиш мавсумидан илгари сур териларга чорвадор бойлар билан кўпрок шартнома тузишни, айникса, Ромитан ва Жондор атрофидаги чўлларда боқилаётган қўйларнинг терисини иложи борида кўпрок сотиб олиш лозимлигини таъкидлаган. Бухородан туриб акаси Латифхўжани қорақўл тери билан таъминлаб турувчи савдогар Убайдуллохўжа Ромитан туманига бориб чорвадор бой Чориқулбой билан 50 минг дона қорақўл терисини харид қилиш тўғрисидаги келишувлари манбаларда қайд қилинган[12].

Бухоро шаҳрида 3 та карвонсаройда тери савдоси олиб борилган. Булар саройипўст, саройбарра, сарой урганжи эди. Саройи пўстда мавсум давомида ўзига хос қорақўл биржаси пайдо бўларди. Тери савдоси билан шуғулланувчи савдогарлар, воситачилар (даллол) бу ерда йиғиларди. Кўп савдогарлар қорақўл териларини ўз уйларида сотиб олишарди, қайсиким, уларда тери учун омборлар, терини ошлаш учун махсус уйлари мавжуд эди. Масалан, йирик қорақўлчи Жўрабек Арабовнинг „Саройи Жўрабек“ деб номланган хусусий карвонсаройи бўлиб, бу ерда у сотиб олган қорақўл терилари ошланар ва навларга ажратилган[13].

Қорақўл териси савдосида асосий ишни воситачи (даллол)лар бажаришган. Улар бой савдогарлардан тилхат асосида пулни олиб, ўзлари мустақил равишда чўлларга бориб чорвадор бойларга бўнак (аванс) бериб келишган. Қорақўл мавсумида бориб, қолган пулларни бериб терилар олиб келинган.

Тери бозорининг ҳолати вақт-вақти билан ўзгариб турганки, бунга маълум бир омиллар сабаб бўлган. Узок Европа халқларининг маданий ҳолатини ўзгартирган

жараён бу мода ҳисобланки, бундан Бухоро савдогарлари жуда катта зарар кўришган. Ҳақиқатдан ҳам шундай. Бухоро савдогарлари мода туфайли тери тери савдосидан хонавайрон бўлишган.[14]

Дастлаб, Бухоро бозорларида қорақўлча 2 рубл, биринчи нав „тақир“ ва „ҳарами“ 3-4 рублга сотиларди. Четга олиб чиқилган товарлар жуда кўп фойда беришни англаган айрим савдогарларлар тери баҳосини оширдилар. 1896 йилда бухоролик савдогар Насриддинбой Ёқуббоев транспортда қорақўл терини Нижегород ярмаркасига олиб бориб сотганидан 60 минг сўм фойда олади. Бошқа савдогарлар томонидан қорақўл териларининг бариси сотиб олинади. Ныжний Новгородга етказилган териларнинг нархи йилдан-йилга ошиб борди.

1898 йилда пахтачиликни ривожланиши мунособати билан кўплаб савдогарлар пахта савдосига киришдилар. Чорвага кам эътибор берилиши натижасида қорақўл териси баҳоси янада ошди. Бу европалик аёлларни чўчита олмас эди. Улар урфда бўлган қорақўл терисидан тайёрланган кийимларни яна ва яна сотиб ола бошладилар.

„Ҳарами“ дан тикилган жакет 200-300 рубл, „тақир“ дан тикилган ратонда 1000 рубл эди. Айни шу пайтда Европада қорақўлга ўхшаган чиройли плюшь ишлаб чиқилди ва у ўн барабар арзон эди. Натижада қорақўл тери нархи анча арзонлашди. Бухоро савдогарлари ҳар ўн терига 75-120 рубл тўлаб сотиб олишар эди. Булар Европада мода ўзгаргарганини билишмас эдилар.

1903 йил бошларида немис савдогарлари Бухорога келиб жуда кам тери сотиб олишди. Улар мода туфайли қорақўл тери нархлари янада тушишини айтишганда, Бухоро савдогарлари ярмаркада яхши навдаги терига 120 рубл сўрашар эди. Лекин, бу нархда товарни ҳеч ким сотиб олмас эди. Натижада, қорақўл териси нархи тушиб кетди. Кўп савдогарлар товарларни сотаолмай хонавайрон бўлишди.

Катта савдогар Убайдулла Хўжаев Ныжнийга 350 000 донга қорақўл терисини 8 рублдан сотиб олиб келди. Бироқ, бу ерда сотиб олган пулига ҳам сота олмади[15].

Қорақўл тери билан савдо қиладиган савдогарлар Бухорода ва Россияда хизмат кўрсатиш ишларидан фойдаланишган. Йирик, савдо шаҳарлари Москва ва Ныжний Новгорода бухоролик савдогарларларга коммиссионерлар, яъни товарни жойлаштирувчи ва сотишга кўмаклашувчилар ёрдам беришган. Товарларни жўнатишда савдогарлар транспорт компаниялари хизматидан фойдаланишган. Улар Бухорода 3 та бўлиб, „Кавказ ва Меркурий“, „Россия“ ва „Шаркий Жамият“ деб номланар эди. Баъзи бир бой савдогарлар коммиссионерлар билан телеграф орқали алоқа қилишган.

Хуллас, бухоролик савдогар тадбиркорларнинг халқаро савдо-сотиқ ривожига ўрни ва тарихий роли муҳим аҳамият касб этган. Бухоролик қорақўл тери савдоси билан шуғулланувчи савдогарларнинг ўтмишда мавқеи баланд бўлган. Бухоролик савдогарлар ҳалол савдо билан шуғулланиб, савдо қилаётган халқлар ўртасида адолатли савдо мунособатларини ўрнатганлар ва Бухоро мамлакатининг ривожланишига ҳисса қўшганлар.

Адабиётлар:

1. Каримов.И.А.Бухоро шахрининг 2500 йиллигига бағишланган тантатили маросимдаги табрик сўзи. //Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлида.// –Т.6. –Т.: «Ўзбекистон», 1997. – Б.373.
2. Сухарева О.А. Бухара: XIX- начало XX в.(позднефеодальный город и его население). – Москва: «Наука», 1966. – С.241.
3. Туркестанский ведомости. 16 октября 1903 года. №83.
4. Туркестанский ведомости. 8 февраля 1913 года. №32.
5. Фридрих.Н.А. Бухара. – Санкт-Петербург. 1910. – С.31.
6. Туркестанский туземная газета. 1904 23 апрель. №16.

7. История Бухары. С древнейших времен до наших дней (Лунин Б.В., Гулямова Я.Г., Пугаченкова Г.А. и др.). – Ташкент: «Фан», 1976. – С. 168.
8. Сухарева О.А. Бухара: XIX- начало XX в.(позднефеодальный город и его население).–Москва: «Наука», 1966. – С.243
9. Сайид Мансур Олимий. Бухоро Туркистон бешиги / Форс тилидан Ҳ.Тўраев таржимаси. – Бухоро: «Бухоро» нашриёти, 2004. 120 б.
10. Лак-10 минг танга.
- 11 Сухарева О.А. Бухара: XIX- начало XX в.(позднефеодальный город и его население).–Москва: «Наука», 1966. – С.243.
- 12 Наимов.Н. Мен яшашни истайман. – Бухоро. «Бухоро» нашриёти, 1994. – Б.22-23.
13. Сухарева О.А. Бухара: XIX- начало XX в.(позднефеодальный город и его население).–Москва: «Наука», 1966. – С.244.
14. Туркестанский ведомости. 24 февраля 1915 года. №86.
15. Туркестанский ведомости. 24 февраля 1915 года. №86.

РЕЗЮМЕ

В данной статье даются сведения относительно того что Бухара, считался центром торговли каракулевых шкур не только в Средней Азии, а также во всем мире, о деятельности бухарских торговцев каракулевых шкур, о богатых которые занимались разведением каракулевых овец. Также, отношения этих торговцев с правительством Бухарского эмирата, место этих торговцев в экономике эмирата на основе источников.

Ключевая слова: Каракулевая шкура, фирма, ярмарка, каракулевая торговле, меняла, богач-животновод, коммерция, биржа, каравансарай, посредник, аванс, коммисионер.

RESUME

The following article gives the information on the activities of the Bukhara tradesmen who had prominent role in Central Asia and the world, karakul sheep negociants, karakul sheep breeding herdsmen, also the facts related with the emirates' capital Bukhara. Furthermore, the relations of these tradesmen with the government of the emirate of Bukhara, their role in the economy of the emirate are studied based on the sources

. **Key words:** karakul skin, firm, fair, karakul trade, exchanger, herdsmen, commerce, caravansaray, stock exchange, dealer, advance, commissioner.

ИФОДАИ ШУМОРАИ ТАНҲО ВА ДУГОНА ДАР ЗАБОНИ АРАБӢ ВА ҚИЁСИ ОН БО ЗАБОНИ ТОҶИКӢ

**Қўзиева Н.М., номзоди илмҳои филологӣ, сармуаллимаи кафедраи грамматикаи
забони арабии факултети забонҳои шарқи МДТ “ДДХ ба номи академик Б. Ғафуров”**

**Ашрапов Б.П., омӯзгори кафедраи забони англисии факултети забонҳои шарқи
МДТ “ДДХ ба номи академик Б. Ғафуров”
(Тоҷикистон, Хуҷанд)**

Яке аз аломатҳои барҷастаи грамматикӣ исми категорияи шумора ба ҳисоб меравад. Дар ҳамаи забонҳои дунё шаклҳои шумора аз рӯи табиати семантикӣ ин гуна вожаҳо мутааллиқ ба исманд, зеро категорияи шумора муносибати миқдорӣ ё

		МАЪЛУМОТЛАР	
66.	Исакова Г.Р.	ПОЛИТИКА БОЛЬШЕВИКОВ И РЕЛИГИЯ (20-Е ГГ. XX В.)	251
67.	Исакова Ф.Р.	НОВАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ В ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЕ	255
68.	Исматзода Шоиста,	УСТОДИ ХИРАДОИН	260
69.	Каландарова Ферангиз Азаматовна	БУХОРО ҚУШБЕГИСИ	262
70.	Қаюмов Саидмурод Рустамович	АНДЕШАҲОИ АХЛОҚИИ АБЎАЛӢ ИБНИ СИНО	265
71.	Каршиев Ж.А.	ДАРСДАН ТАШҚАРИ МАШҒУЛОТДАРДА ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИ МАЪНАВИЯТИНИ ЎРГАНИШ	268
72.	Қобулов Э.О.	БУХОРО АМИРЛИГИДА СОЛИҚ СИЁСАТИ	271
73.	Қўшшаева Нафиса Мансуровна, Неков Икром Истамович	НОСИРИДДИН ТУСИЙ ИЛМЛАР ВА УЛАРНИНГ ТАСНИФОТИ ХУСУСИДА	275
74.	Каттаева Гулмира Чориевна	ЖАРҚЎТОН СИРҒАЛАРИ ТЎҒРИСИДА МУЛОҲАЗАЛАР	279
75.	Кенжаев С.Н. Зайниев К.М. –	АМИР ТЕМУР ВА ХИТОЙ (МИН) СУЛОЛАСИ ЎРТАСИДАГИ САВДО- ИҚТИСОДИЙ АЛОҚАЛАР ТАРИХИДАН	283
76.	Кобиров А.	ИСТОРИЯ ПРИБАЛТИЙСКИХ НАРОДОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	288
77.	Қодиров Зикриллохон Мусохонович	САЛЖУҚИЙЛАР ДАВРИ ТАРИХИНИ ЎРГАНИШГА ДОИР ФОРС ТИЛИДАГИ ЁЗМА МАНБАЛАР ХУСУСИДА	291
78.	Қодиров Туронбек Давронбек ўғли	ТАСАВВУФ ОЛИМИ – АБУЛҚОСИМ ҚУШАЙРИЙ	297
79.	Қодиров Давронбек Ҳошимович	ИБН ХАЛДУН ФАЛСАФАСИ ВА ИЛМИЙ МЕРОСИ	299
80.	Қамбаров Азамхон Муҳаммадали ўғли	МАЛИК АЛ-УЛАМО (ОЛИМЛАР СУЛТОНИ) УНВОНИ БИЛАН ШУҲРАТ ТОПГАН ХАНАФИЙ ФАҚИҲИ	301
81.	Қудратов Ш.Ё.	ХІХ АСР ОХИРИ XX АСР БОШЛАРИДА БУХОРО АМИРЛИГИДА ҚОРАКЎЛ САВДОСИ	304
82.	Қўзиева Н.М., Ашрапов Б.П.	ИФОДАИ ШУМОРАИ ТАНҲО ВА ДУГОНА ДАР ЗАБОНИ АРАБӢ ВА ҚИЁСИ ОН БО ЗАБОНИ ТОҶИКӢ	308
83.	Курбонов Ш.,	СОГДИЙСКИЕ ТОРГОВЦЫ НА	312

МАВОДИ анҷумани илмӣ-амалии байналмилалӣ “Масоили мубрами таърих, фарҳанг, таърихнигорӣ ва манбаъшиносии халқҳои Осиёи Миёна”, дар Донишқадаи омӯзгорӣи Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент, ба муносибати 60 солагии доктори фанҳои таърих, профессор Воҳидов Шодмон Ҳусейнович – Панҷакент, 2021. – 884 с.

Мухаррири масъул/ Ответственный редактор:
Шодмон Воҳидов

Мухаррир:
Гулпарӣ Шарифова

Мухаррирони бадеӣ:
Шодмон Воҳидов
Алиҷон Маҳмаёров

Мухаррири техникӣ:
Алиҷон Маҳмаёров

Шумораи маҷалла дар таҳририяти рӯзномаи “Махзани илм”и ДОТ дар ш.Панҷакент (иҷозатномаи Вазорати фарҳанги ҚТ, № 0323/рз аз 28 январи соли 2019) ба чоп омода карда шуда аст.

Нашри ротопринтӣ.

Қоғази офсетӣ. Ҳуруфи Times New Roman Tj. Ҷузъи чопии шартӣ 50.

Адади нашр 200.

Ба чоп 25.12.2021 имзо шуд. Супориши № 8.

Баъзе фикр ва ҳулосаҳои дар маҷмӯа омада бо нуқтаи назари таҳририят созгор наомаданаҳ мумкин аст. Барои дурустии иқтибос, ҳавола ва пайнавиштҳо дараҷаи илмӣ, услуб ва баёни мақолаҳо муаллифҳо масъуланд.

Мнение редколлегии не всегда совпадает с мнением авторов. За достоверность цитат и ссылок, научный уровень, стилистику статей ответственные авторы.

The opinion of the editorial board does not always coincide with the opinion of the authors. Authors are responsible for the reliability of citations and references, the scientific level, and the style of articles.

Дар асоси қарори Шӯрои олимони Донишқадаи омӯзгорӣи Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент ба нашр тавсия дода шуд (суратчаласаи № 10 аз 28 декабри соли 2021).

اس سوره در فضی زید شود
 کمال ایمان و عود شود
 در هر روز و هر جا که بخواند
 در هر روز و هر جا که بخواند

